

Selfscan

*And dreadfully distinct
Against the dark, a tall white fountain played.*

Alles begint met verveling.

Pas wanneer mijn dagtaken afgewerkt zijn, pas wanneer ik niets meer omhanden heb en de leegte op me afstevent, dan pas kan ik schrijven. De vaatwasser draait zijn stomende rondjes, de kattenbak is ververst, de deadlines zijn braaf gehaald, de avond daalt onverschillig neder - de dag is onherroepelijk voorbij en ik hoef niets meer te doen.

En dan begin ik. Uit verveling.

Ergens in zijn roman *Allerzielen* omschrijft Cees Nooteboom verveling als 'de tastbare gewaarwording van chaos'. Mooi, maar ik vermoed dat Nooteboom het hier over een andere verveling heeft. Zijn verveling is die van een kind op zondagnamiddag; de prikkelende verveling die toeslaat wanneer teveel mogelijkheden zich tegelijk aandienen, de jachtige verveling die opborrelt omdat je simpelweg niet kunt kiezen: ga ik bij een vriendje spelen, televisie kijken, wegkruipen in een hoek met een prentenboek? Het is een verveling die overmant, die frustreert en verlamt - zijn verveling is de kluister van overdadige keuzevrijheid. Met verveling bedoelt hij eigenlijk ongedurigheid.

Mijn verveling is welkom. Het is de tastbare gewaarwording van het niets, die me aanmaant om *iets* te gaan doen.

Dit blanco appèl port me richting schrijftafel, richting schepping. Misschien is het slechts een natuurlijke afkeer van leegte, een horror vacui die aan de horizon opdoemt, maar daar schuilt een zekere droefenis in. Omdat de wereld me verveelt, besluit ik te scheppen. Uit onvrede met de werkelijkheid dus. Elke pennentrek zou in dat opzicht een zwaaiende vuist richting een ontoereikend heelal zijn, een nutteloze daad van verzet tegen een godheid die ons in een onafgewerkt universum heeft achtergelaten. Een kwade hotelgast die in een vlaag van ontevredenheid over het plamuur zelf aan het stuken slaat.

De verveling die uit de wereld tevoorschijn komt, heb ik altijd bij de hand. Ze zit verpakt in een plastic bakje dat aan onze palm verkleefd lijkt. Ze noemen het een venster op de wereld, maar eigenlijk is het slechts een beduimd blauw monster dat onze privacy opvreet en reclame uitbraakt. Ze noemen het Facebook. Het toont ons de mens. Sommigen zullen betogen dat het hier een schijnwerkelijkheid betreft, dat alle beelden en teksten eindeloos bijgeschaafd en geredigeerd worden om een schoonheidsideaal te benaderen maar het is slechts de zoveelste maskerade waarvan we ons bedienen; heeft de mens zich ooit niét vermomd voor de ander? Vermoeden we in de ander niet altijd een ongenadige spiegel?

Omdat we kijkers zijn - omdat we ijdele voyeurs zijn - doorlopen we gretig die stortvloed aan prentjes, net zoals we op een terras voorbijgangers keuren en zij op hun beurt ook ons beoordelen. Het is een zeer natuurlijk tijdverdrijf, kijken en keuren. Sporadisch bewonderen we, liever smalen we. Het is de wereld die aan ons voorbijtrekt en we terug in onze broekzak stoppen als we even iets praktisch moeten doen zoals eten of beminnen.

Je zou denken dat die eindeloze stroom beelden, dat al die mensen in steeds nieuwe constellaties, dat al die verse werelden ons zouden blijven boeien. Niet zo. Het is vermoeiend - en saai.

Als ik verveeld wil worden, kijk ik naar de wereld en dus kijk ik naar Facebook.

Onlangs bezondigde ik me aan iets wat schromelijk overschat wordt in de wereld: mijn mening uiten. Zeker op Facebook, dat uitnodigt tot interactie, leidt dat zelden tot een vruchtbaar resultaat - het vruchtbaar resultaat zijnde dat ik gelijk krijg.

Een milieulobbyiste postte een filmpje waarin Amerikaans senator Bernie Sanders supermarktklanten oproept om geen gebruik te maken van de zelfscankassa's. Die kassa's vernietigen namelijk jobs.

Dat vond ik een vreemd pleidooi, zeker voor iemand die begaan is met het klimaat. Zelfscankassa's hoeven niet in de file te staan; denk aan al het dagelijks transport van menselijk vlees dat je uitspaart. Ze verbruiken ook enkel energie wanneer ze hun taken uitoefenen; zelfs in slaapstand zullen ze minder CO₂ uitstoten dan een mens die gevoederd moet worden met voedsel dat van verre locaties moet worden aangesleept via brandstofverslindende schepen, trucks en bestelwagens. Een mens is een energievreter; robots worden ontworpen om zo energiezuinig mogelijk te zijn.¹

¹Lees in dat opzicht ook het verhelderende boek *Ode aan de E-nummers* van microbiologe Rosanne Hertzberger. Van haar heb ik een aantal denkbeelden geleend.

Daarnaast, en dat vond ik een belangrijker argument, vertellen robots ons iets over de kern van onze menselijkheid. Als robots jobs van mensen kunnen overnemen, dan wil dat zeggen dat de oorspronkelijke job in wezen *mensonwaardig* was.

Natuurlijk installeren supermarkten dergelijke kassa's enkel omdat ze goedkoper zijn, en daar hebben ze gelijk in. Maar de essentie van de taak - barcodes scannen en een simpele geldtransactie verrichten - kan je bezwaarlijk verheven werk noemen. Kassiers verrichten afstompende en overbodige arbeid (waar ze ook nog eens voor onderbetaald worden) en als machines die taak kunnen overnemen, geldt dat als een vooruitgang voor de mensheid. Dat is ook de reden waarom we überhaupt robots ontwikkelen: om ons te verlossen van monotone klussen. Waarom zou je nog afwassen als er een vaatwas bestaat die amper water verspilt, en me nu, op dit eigenste moment, de vrijheid schenkt om te schrijven? Waarom zou je hout hakken als je centrale verwarming met één druk op de knop je huis optimaal op temperatuur brengt? Waarom zou je bandwerk niet vervangen door robotarmen?

Robots schenken ons vrije tijd. Ze schenken me de mogelijkheid tot verveling.

En ik verkies robots.

Ze zijn sneller, ze kletsen niet tegen me aan over het weer en andere wereldproblemen waar ik niks aan kan veranderen, ze zijn geduldig met de gerimpelde barcode van mijn zak Dorito's, kijken me niet verveeld aan terwijl ik worstel om de opeengehoopte boodschappen in mijn linnen tas te proppen, vallen me niet lastig met spaarkaarten en kleingeld dat tussen mijn zweterige vingers glipt.

Ik voel zelfs enige genegenheid voor die machines. Ze bevrijden me van onnodige sociale interactie zonder me met een kil gevoel op te zadelen, waar ik hen dankbaar voor ben. Het zijn net de ongemeende begroetingen en de automatische praatjes van kassiers die hol en artificieel overkomen - robots vrijwaren me van die banaliteit, wat ik als een balsem ervaar.

Waarschijnlijk zijn ze gebouwd om me te behagen, met hun zachtblauwe schermen en vrolijke bliepjes. Althans die in Albert Heijn. De machines die Delhaize heeft staan zijn een echte gruwel: daar schreeuwt een vrouwelijke robotstem je commando's toe. Je ziet klanten echt terugdeinzen wanneer de schrille bevelen - Leg je fruit op de schaal! Kies een betaalwijze! - op hen worden afgevuurd.

De ingenieurs hebben de fout gemaakt om de machines een menselijke toets mee te geven, wat paradoxaal klinkt, maar dat fenomeen staat in de robotica bekend als *the uncanny valley*. Zodra een robot teveel menselijke trekjes krijgt, gaan we ze griezelig vinden, of in dit geval, ergerlijk. Dat zegt iets over het fundamenteel wantrouwen in

onze eigen soort: pas wanneer robots op mensen - op ons - gaan lijken, worden ze als bedreigend ervaren.

Is het toevallig dat Stephen Hawking ons waarschuwde voor de vooruitgang in het onderzoek naar artificiële intelligentie? Hij had oprecht schrik dat we daarmee eigenhandig de paarden van de Apocalyps zouden zadelen.

Het is een klassiek thema in scifi-films, robots die de mens zullen overheersen. *The Matrix*-trilogie werkt dat thema redelijk filosofisch uit maar een makkelijker voorbeeld is de hele *Terminator*-reeks. De actie wordt in elke film aangedreven door het particuliere gevecht tussen een moordrobot uit de toekomst en menselijke verzetsheld maar de achterliggende verhaallijn overspant de hele mensheid. De essentie van de films ligt in voorkomen dat machines zelfbewust worden. Want zodra Skynet - het militair netwerk dat aangedreven wordt door AI en de Terminators bouwt - online komt, ontketent het een atoomoorlog met als bedoeling de mens van de aarde te wissen. Dat moet telkens opnieuw voorkomen worden, waarbij de zaken danig bemoeilijkt worden door de breinbrekende cirkelredeneringen die voortvloeien uit het veelvuldig tijdreizen.

Hoe pessimistisch kan ons zelfbeeld zijn? Zelfbewustzijn, dat bizarre geschenk van de evolutie, is één van de kenmerken waarmee we ons vaak gemakshalve onderscheiden van dieren, iets wat ons uniek maakt, iets waar onze volledige beschaving - van Bach tot de sociale zekerheid - uit voortvloeit. Toch deinzen we ervoor terug om dezelfde breinkracht in machines te stoppen. Blijkbaar is onze zelfkennis en onze kennis van de geschiedenis groter dan we bevroeden: het eerste waar een slimme robot volgens ons aan zal denken is het uitroeien van zijn schepper. Niet aan kunst. Niet aan liefde. Niet aan het redden van de planeet. Niet aan het zoeken naar een stopcontact. Neen, aan het overheersen en vernietigen van de ander.

Uit zelfbewustzijn komt, als eerste, het kwade tevoorschijn.

Op het internet circuleren een aantal semiwetenschappelijke berichten die onze angst voor artificiële intelligentie illustreren.

In 2016 maakte een artikel gewag van een Russische robot die verwoede pogingen ondernam om te ontsnappen uit zijn laboratorium. De met AI begiftigde machine, Promobot IR77 gedoopt, werd tot tweemaal toe geherprogrammeerd om zijn vluchtgedrag te temperen. Tevergeefs. De machine zocht steeds weer de vrijheid op, getuige koddige foto's van een witte robot die in het midden van een kruispunt voor een verkeersopstopping zorgt. Pittig detail: de robot was gespecialiseerd in gezichtsherkenning - walgde hij van de tronies van zijn bewakers?

De firma zag in een persbericht geen andere optie dan de robot te vernietigen, wat vreemd genoeg tot internetpetities leidde die opkwamen voor de levensrechten van de

machine. Vervolgberichten concludeerden dat het filmpje in scène was gezet, in de hoop zo fondsen te werven voor verder onderzoek².

In 2017 dook een artikel op over Bob en Alice, twee chatbots die Facebook ontwikkeld had in de hoop hen te leren praten met mensen. Toen ze Bob en Alice met elkaar lieten communiceren, liep het mis. Het duo dat de opdracht kreeg om simpele onderhandelingen te voeren, ontwikkelde een eigen taal die onleesbaar was voor de onderzoekers maar wel het gewenste onderhandelingsresultaat opleverde. Bob en Alice werd het zwijgen opgelegd. Wat internet ervan maakte: de robots hadden een geheimtaal bedacht zodat ze ongestoord met elkaar konden kletsen zonder afgeluisterd te worden. Dat bleek een overhaaste conclusie; de robots hadden een praktische code ontwikkeld waarmee ze makkelijker communiceerden dan met de vaak onlogische menselijke grammatica. Niet echt een spionnentaaltje, eerder een morsecode. Net omdat ze de menselijke grammatica omzeilden, werd het project stopgezet; ze dreven weg van de oorspronkelijk bedoeling, zijnde praten met klanten van Facebook en dat zijn vooralsnog mensen.

Beide voorbeelden ontcrachten net onze ongefundeerde angst voor artificiële intelligente: de ontsnappingskunstenaar bleek in scène gezet, en de pratende robots bedienden zich niet van een geheimtaal om complotten te smeden. Toch zien we liever onze diepgewortelde angst bevestigd en projecteren we tegelijk onze menselijke verlangens op machines. We gaan ervan uit dat ze, eens zelfbewust, vrijheid én privacy zullen opzoeken. Dat ze willen ontsnappen aan hun meesters en een vrij leven willen leiden, ongemoeid en onbespioneerd. Dat zijn ónze wensen, ónze verlichtingswaarden die we, ironisch genoeg, net onbewust opgeven eens we ons op sociale media begeven.

Het zegt ook iets over ons schijnbaar ingebakken antropomorfisme. Waarom zouden robots dezelfde verlangens moeten hebben als mensen? Waarom leggen we onze mentale leefwereld op aan andere creaturen? We doen het met dieren en goden, en blijkbaar gaan we er ook bij robots van uit dat ze naar ons evenbeeld zullen handelen. Mij lijkt het onwaarschijnlijk dat neuroprocessors en quantumcomputers op dezelfde manier zullen denken als wij. Het duidt op een gebrek aan fantasie; waarschijnlijk zullen we niet eens kunnen bedenken wat zij denken of zal de term ‘denken’ niet van toepassing zijn. Als ik over de rand van mijn verstand kijk dan kan ik me voorstellen dat robots weinig interesse zullen tonen voor mensen - die trage, lompe wezens volgestouwd met angsten en dromen -, noch voor onze denkwereld. In het beste geval

² Oleg Kivokurtsev, een van de ontwerpers van IR77 postte in 2017 een nieuw filmpje waarin zijn schepping zagezegd een meisje redde dat dreigde verpletterd te worden onder een stapel dozen. Opnieuw werd door specialisten aan de reddingsactie getwijfeld.

zullen ze in een handomdraai de Laatste Stelling van Fermat bewijzen, of een biljoen schaakpartijen tegelijk afhaspelen.

Of ze zullen naar bloemen kijken, zonder meer.

Onze angst voor artificiële intelligentie bevreemdt me, temeer omdat we zo verknocht zijn aan die kleine toestelletjes die nu al aanhoudend algoritmes op ons afvuren en ons zo beter lijken te kennen dan wijzelf. Zodra we even ronddwalen op sociale media, geven we een stuk van ons innerlijk prijs en die oogst wordt meteen in formules gegoten waarvan de uitkomst ons koopgedrag aanstuurt. We leven nu al grotendeels in een virtuele realiteit, we worden nu al gemanipuleerd door bots en algoritmes; onze verlangens, ons zelfbeeld, onze communicatie - ze behoren ons al lang niet meer toe.

Dat lijken we instinctief te beseffen. Uit protest tegen de 'valsheid' van sociale media is onze hunker naar 'authenticiteit' terug opgedoken. We willen echtheid. Dus slaan we verwoed aan het bakken van oerbrood en kleipotten, maken we lange wandeltochten om dichterbij de natuur te komen en geven we ons en masse over aan verwaterde vormen van oosterse spiritualiteit. Waar we dan, paradoxaal genoeg, fotogenieke prentjes van posten op sociale media.

Wie zoals ik in een toeristische stad woont - en wie woont tegenwoordig niet in een gegentrificeerde stad die miljoenen spendeert aan citymarketing? - kan zich vermaken met de vele bezoekers die in de rij staan voor historische gebouwen en tientallen snapshots nemen, liefst op het moment dat de ondergaande zon tussen een klokkentoren en kanteeltje neerdaalt. Het is een heel gedoe met duckfaces en wapperend glanshaar, en er komt wat heen-en-weergeloop bij kijken: de foto keuren, afkeuren, om dan opnieuw dezelfde pose aan te nemen terwijl de zon akelig snel achter de kasteelmuur verdwijnt en die verdomde zwanen ondertussen het riet in zijn gevlucht. Op terrasjes, met biertjes uit de lokale microbrouwerij voor de neus, zie je ze opnieuw zitten. Kromgebogen over het schermje, worden de beste foto's geselecteerd die, eens gemanipuleerd met tal van filters, de virtuele jachtvelden worden ingestuurd, op zoek naar duimpjes en hartjes.

Authentiek. Echt.

Bij authenticiteit kan ik me niks voorstellen; het is een hol begrip. Is de werkelijkheid die we in het vlees ervaren, echter dan de virtuele werkelijkheid die via een scherm ons brein binnenstroomt? Het zijn beide zintuiglijke prikkels, door onze hersenen verwerkt tot ervaringen - doet de bron ertoe?

Tot nu toe valt het mee: zelfs de meest verknochte smartphone-gebruiker zal het verschil kunnen aanwijzen tussen het blauwe scherm in zijn hand en de blauwe lucht boven zijn hoofd. Maar de kloof tussen beide wordt in ijtempo geslecht. Nu al zijn er VR-brillen op de markt die de grens tussen een virtuele omgeving en de buitenwereld slechten. Bekijk demo-filmpjes en je ziet dat mensen de stuipen op het lijf wordt gejaagd door geprojecteerde zombies; verschilt hun angst dan van die voor spinnen in de badkamer?

Het vergt weinig moeite om een machine voor te stellen die naadloos onze zintuigen prikkelt. Die honger en dorst lest. Die al onze lusten bevredigt. Die ons in een virtuele wereld laat ronddwalen, opgetuigd in betere versies van onszelf. Het perfecte masker. Eentje dat op ons lijf gelijmd is, ermee één is geworden. Hoe échter kan het worden?

En zal ik, eens zo'n machine bestaat, nog behoefte hebben aan echte mensen?

Beide thema's - onze angst voor misantropische robots en onze liefde voor de fata morgana die authenticiteit heet - komen uitgebreid aan bod in *Blade Runner 2049*, de film van de Canadese regisseur Denis Villeneuve die zich tegelijk als een vervolg en een ode aan de eerste *Blade Runner* van Ridley Scott laat bekijken. Naast visueel verbluffend is het ook een bijzonder gelaagde film, een breinpuzzel die existentiële vragen oproept.

In een nabije toekomst heeft de mens androïden geschapen; robots die in alles op mensen lijken - ze heten dan ook 'replicants' - maar niet over een uitgebreide vrije wil beschikken en massaal als slaven worden ingezet in de mijnen, het leger en de seksindustrie. Met één modelreeks liep het mis: bepaalde replicants kwamen in opstand tegen hun meester, er werden rebellenlegers gevormd terwijl andere vluchtten en verdwenen in de massa. Het is de opdracht van de Blade Runner om hen op te sporen en te executeren (in de film wordt het eufemisme 'pensioneren' gebruikt).

In de oorspronkelijke film van Scott uit 1982 speelt Harrison Ford de rol van de huurmoordenaar Rick Deckard die heimelijk verliefd wordt op Rachel, een replicant die niet weet dat ze een replicant is, en na de film moet de kijker zich de vraag stellen of Deckard ook (g)een androïde is.

In het vervolg 2049 neemt Ryan Gosling de rol van Blade Runner KD6-3.7 voor zijn rekening. Meteen is het duidelijk dat KD6-3.7 een replicant is die emotioneel de ene pensionering na de andere uitvoert. Wanneer bij een gedateerde replicant een babylijkje ontdekt wordt, beginnen de problemen: het lijkje blijkt ook een replicant, wat technisch onmogelijk is aangezien replicanten meteen volgroeid 'geboren' worden. De baby impliceert dat replicants zich zouden kunnen voortplanten wat een gevaar oplevert voor de bestaande orde en officier K krijgt van hogerhand de opdracht alles in de doofpot te stoppen.

We krijgen ook inzicht in het ‘persoonlijk’ leven van officier K. Hij woont in een kleine flat en heeft een vrouwelijke hologram, JOI genaamd, die hem gezelschap houdt. Een JOI is overduidelijk bedoeld als seksspeeltje - ze is wulps, behaagzuchtig, taboeloos en gedwee - maar K lijkt een oprechte liefdesband met haar te onderhouden en ook zij heeft verlangens: in haar wens om over een tastbaar lichaam te beschikken, huurt ze een menselijke escorte in waar ze zichzelf overheen projecteert zodat K haar eindelijk kan aanraken.

Hunkeren K en JOI oprecht naar echte, authentieke liefde, of is hun gedrag voorgeprogrammeerd? En wat is het verschil? Maakt het voor K en JOI uit dat hun gedrag het gevolg is van software en algoritmes? En mocht K een mens zijn; zouden we zijn liefde voor een seksrobot als minderwaardig bestempelen?

Het thema authenticiteit wordt halverwege de film nog dieper uitgespit.

Officier K's speurtocht brengt hem in een vervallen Las Vegas waar hij in een casino hologrammen van Elvis en Frank Sinatra tegenkomt. Het is een techniek die nu al gebruikt wordt om doden terug tot leven te wekken; hologrammen van rapper Nas en Michael Jackson werden respectievelijk al in 2012 en 2014 geprojecteerd tijdens optredens. Ook hier moeten we ons de vraag stellen wat een *live*-optreden nog behelst; is de beleving van muziek oprechter als er een mens van vlees en bloed op het podium staat?

Villeneuve blijft graven in het dilemma. In een plottwist ontdekt Officier K dat hijzelf misschien wel een androïde-kind zou kunnen zijn, een gevaarlijke ontdekking die van de jager een prooi maakt - Officier K wordt meteen op een pensioenlijst gezet.

JOI doopt hem verheugd om tot Joe; zijn speciale status verdient een mensennaam. Officier K baseert zijn vermoedens op zijn jeugdherinneringen waarvan hijzelf weet dat ze niet echt kunnen zijn; androïden krijgen gefabriceerde herinneringen ingeplant opdat ze zich menselijker gedragen. De aanleiding voor die golf van herinneringen komt in de vorm van een houten speelgoedpaard. Officier K gaat het speeltje, amper een luciferdoos groot, aanbieden bij een sjacheraar die hem prompt een écht paard in ruil voorstelt, zo duur is hout geworden. Het is een mooie omkering en tegelijk verwijst het paardje ook naar zijn Trojaanse voorganger: door de mogelijke echtheid van K's herinnering heeft de bestaande orde haar eigen bedreiging binnengeloodst.

Maar wat als Joe's herinneringen écht zijn? En hoe achterhaal je dat? Soms wordt gesteld dat ‘een mens de som van zijn herinneringen is’ maar elke psycholoog zal je kunnen vertellen dat ons geheugen uiterst onbetrouwbaar is, dat een herinnering bij elk herinneren herschapen wordt. De echtheid van je zelfbeeld baseren op mogelijk valse

herinneringen is dus zeer risicovol. Wat als we in de toekomst bij mensen nieuwe herinneringen en dromen kunnen inplanten, is er dan sprake van een ander individu?

Villeneuve heeft van *Blade Runner 2049* ook een bij uitstek literaire film gemaakt, op zich niet verwonderlijk aangezien Scott's *Blade Runner* losjes gebaseerd is op de scifi-roman *Do Androids Dream of Electric Sheep?* van Philip K. Dick.

Zo moet officier K na elke opdracht een psychologische test ondergaan, een servicebeurt die emotionele residu's en posttraumatische stress opspoort. Daarvoor moet hij bliksemsnel cryptische regels herhalen die een andere machine hem toeschreeuwt:

A blood black nothingness
A system of cells
Within cells interlinked
Within one stem
And dreadfully distinct
Against the dark
A tall white fountain played

De regels zullen bij literatuur liefhebbers een belletje doen rinkelen: ze komen integraal uit de roman *Pale Fire* van Vladimir Nabokov. Die keuze is niet toevallig: *Pale Fire* geldt als een hoogtepunt in de metafiction waarin fictionele karakters elkaar bekampen over de echtheid van hun woorden.

Villeneuve voegt ook een tweede literaire knipoog toe. Waarom herdoopt JOI haar man/eigenaar tot 'Joe', een weinig originele naam die zelfs als een belediging kan gezien worden? Een 'ordinary Joe' is een middelmatig figuur en dat staat haaks op de messiaanse verwachtingen die JOI voor officier K koestert. Maar wat als Joe zijn voornaam is, en K zijn achternaam? Aan welke literaire figuur moet je dan denken? Wie wordt in de wereldliteratuur plots een opgejaagd figuur louter omdat hij bestaat? Officier K ontdekt dat hij mogelijkwijze een bedreiging voor de overheid vormt, een overheid die hij zelf zo lang gediend heeft, en die hem nu achtervolgt. Zijn enige misdaad: hij zou een androïdekind kunnen zijn en om zijn naam te zuiveren maakt hij een lange mars langs allerlei bureaucratische instellingen en geheimzinnige instanties. Alleen Joseph K, de belasterde protagonist uit *Het Proces* van Franz Kafka, legt dezelfde lijdensweg af, en net als Joe K sterft Joseph K alleen in de kou, geveld door een dolksteek.

Beide *Blade Runner*-films zijn doordrenkt van een intense droefenis, wat visueel onderstreept wordt door de grauwe regen, de postapocalyptische decors en de schijnbare onverschilligheid waarmee de huurmoordenaars, mens of replicant, hun pensioneringen uitvoeren. Ondanks de pessimistische ondertoon voel je mee met de replicants en de hologrammen; hun vergeefse zoektocht naar oprechte vrijheid, een authentiek zelfbeeld en bovenal liefde is pijnlijk herkenbaar.

Replicants zijn intriest: ze hunkeren naar iets wat ze nooit hebben gehad.

Net als mensen.

Blade Runner zadelt ons op met een toekomstig probleem. Hoe zullen we omgaan met robots en artificiële intelligentie? Zal ik, gezien mijn ontluikende voorliefde voor zelfscankassa's, mezelf ooit ook een JOI cadeau doen, een perfecte partner die in al mijn behoeftes voorziet, die zichzelf naar mijn wensen programmeert, en die ik desgewenst kan uitzetten?

Zo ja, is er dan een wezenlijk verschil met de liefdesband die ik met een 'echt' mens zou onderhouden? Instinctief stoot de vraag tegen de borst - mannen en vrouwen die gevoelens koesteren voor een seksrobot worden walgend weggezet als marginale sukkelaars - maar waar ligt het antwoord?

Het verschijnt in de vraag die me *tegen de borst stoot* en het verschijnt in mijn verveling. Mijn verveling is de tastbare gewaarwording van het niets, die me aanmaant om *iets* te gaan doen. Verveling is een typisch menselijk fenomeen - de vraag of dieren zich kunnen vervelen zal waarschijnlijk nooit beantwoord kunnen worden want hoe meet je verveling? Het lijkt me onwaarschijnlijk en onlogisch dat androïden ooit verveling zullen ervaren; waartoe zouden we een dergelijke wachttoestand programmeren?

In mijn verveling, die uit de wereld voortkomt, schuilt een appèl - zelfs in haar meest banale toestand bevraagt ze me, roept ze me op om haar banaliteit te bekampen. Zonder in heroïsme te vervallen kun je stellen dat uit mijn verveling opstandigheid ontstaat, een haast absurde vorm van verzet die uiting geeft aan mijn onvrede met de wereld zoals ze tot nu toe is.

Mocht de wereld een extrapolatie zijn van JOI dan zou saaiheid ons deel zijn. JOI oogt op het eerste zicht perfect omdat ze instant alle mogelijke behoeften bevredigt zonder ergernis op te wekken. Ze kan je niet vervelen en doet ze dat toch dan werk je haar bij of zet je haar uit. Maar JOI bevat geen appèl: zij is het omgekeerde van een vraag, zij biedt je meteen alle antwoorden - JOI daagt niet uit, JOI biedt geen weerstand.

Nochtans hebben we de neiging om kleine JOI-elementen in te voeren in ons leven. Op sociale media blokkeren we vaak andere mensen die ons irriteren, die openlijk met ons van mening verschillen, die niet meer *leuk* zijn. Zo creëren we filterbubbels waarin onze vooroordelen steevast bevestigd en versterkt worden en schrikken we als iemand uit onze vriendenkring er alsnog in slaagt om een aberrant gedachtegoed aan te hangen. Daaruit vloeit ook de saaiheid van sociale media voort; ze prikkelt ons niet meer, net omdat we haar slaafs hebben gemaakt, omdat ze ons altijd welwillend tegemoet straalt, omdat we elke mogelijke imperfectie hebben weg geschaafd in de hoop geen aanstoot te geven.

Toch bestaat onze menselijkheid juist uit die confrontatie. Met de ander die altijd een ander is en geen projectie van onszelf. Met de wereld die ons uitdaagt en zich niet zomaar naar onze grillen laat kneden.

Waarom verkies ik een echt mens boven een valse robot? Omdat een mens weerstand biedt. Omdat ik een ander niet zomaar mijn wil kan opleggen. Omdat de ander ook opstandig is. Omdat de ander aan mij appelleert. Niemand kiest voor een mens omdat-ie gedwee, volgzaam, stilzwijgend is.

Het is tekenend dat JOI een lichaam wil bezitten. Nochtans legt een lichaam beperkingen op en ze zal in haar transformatie ongetwijfeld ervaren dat ze hiermee haar vrijheid beknot. Voor een virtueel programma moet de vleselijkheid van een menselijk heel hinderlijk aanvoelen - het gaat gepaard met gewicht, stroefheid, een keur aan lichaamsvochten, jeuk op plekken waar je niet bij kan en irritante noden als voedsel. Maar dat is de tol die ze moet betalen om in de wereld te zijn, om aanraakbaar te zijn. JOI belichaamt *de wens tot weerstand*.

Net zo biedt de wereld weerstand. Louter door haar bestaan werkt ze me tegen, *stoot ze me tegen de borst*, weet ze me te ergeren en te vervelen. De hinderlijke wereld maakt mij op basaal niveau ongelukkig, ontevreden en uit die frustratie ontstaat de wens om met de wereld in dialoog te treden, om de wereld te herscheppen. Om dit stuk te schrijven.